

مرور و ارزیابی عملکرد ایران در شورای بین‌المللی موزه‌ها (ایکوم) (۱۳۵۷-۱۳۲۸ش.)

صفورا برومند^۱

چکیده

شورای بین‌المللی موزه‌ها (ایکوم) سازمانی غیردولتی است که در خصوص موزه‌ها و کارگزاران حرفه‌ای آنها با هدف ترویج مزایا و منافع فرهنگی-اجتماعی موزه‌ها، تعریف معیارهای حرفه‌ای و اخلاقی در این حوزه، ایجاد بستر مناسب برای بهره‌برداری از دانش‌های مرتبط، معرفی میراث فرهنگی و برگزاری روز جهانی موزه فعالیت می‌کند. این شورا به‌عنوان زیرمجموعه گروه فرهنگ یونسکو، طی ۷۷ سال با ۵۳۵۷۶ عضو حرفه‌ای در بیش از ۱۲۹ کشور، ۳۴ کمیته بین‌المللی، ۱۲۰ کمیته ملی و ۸ اتحادیه منطقه‌ای به فعالیت ادامه می‌دهد. در سال ۱۳۲۸ش. کمیسیون ملی یونسکو در ایران به‌منظور بهبود و توسعه موزه‌های کشور، برقراری تعامل با موزه‌های جهان و آموزش نیروهای متخصص، کمیته ملی موزه‌های ایران را تشکیل داد و این کمیته در سال ۱۳۵۰ش. به عضویت ایکوم پذیرفته شد. فعالیت ایکوم تا سال ۱۳۵۷ش. در ایران ادامه داشت تا اینکه پس از وقوع انقلاب اسلامی به علت عدم پرداخت حق عضویت، به مدت ۲۰ سال راکد ماند و از سال ۱۳۷۷ش. دوباره سازماندهی شد. با توجه به تعریف رسمی موزه‌ها به‌عنوان نهادی غیرانتفاعی و جهان‌شمول برای حفاظت، تفسیر و ارائه میراث ملموس و ناملموس و اهمیت ایکوم در ارتقاء این امر، پژوهش حاضر با بررسی مستندات موجود، ضمن مروری مختصر بر پیشینه شورای بین‌المللی موزه‌ها، به بازخوانی عملکرد ایران در ایکوم و ارزیابی نقاط قوت و ضعف آن طی سال‌های ۱۳۲۸ تا ۱۳۵۷ش. می‌پردازد.

▪ واژگان کلیدی:

ایران، یونسکو، ایکوم، شورای بین‌المللی، موزه‌ها، ارزیابی عملکرد، سال‌های ۱۳۵۷-۱۳۲۸ش.

درجه مقاله: علمی-پژوهشی

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۴۰۲/۱۱/۱۸

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۲/۰۷/۲۲

^۱ عضو هیئت علمی پژوهشگاه تاریخ ایران، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، تهران- ایران s.borumand@ihcs.ac.ir

مقدمه

پیشینه فعالیت شورای بین‌المللی موزه‌ها (ایکوم)^۱ به ۷۷ سال پیش بازمی‌گردد. فعالیت این سازمان غیردولتی بر حوزه امور موزه‌ها، کارگزاران این نهادهای فرهنگی و موزه‌داران متمرکز است. از این رو، ایکوم بخشی از زیرمجموعه گروه فرهنگ یونسکو به‌شمار می‌رود و بدین ترتیب در جهان فعال است. ایران از جمله کشورهایی بود که کمی پس از تأسیس ایکوم و زیرنظر یونسکو با این سازمان به همکاری پرداخت و به یکی از مراکز اصلی امور ایکوم در آسیا و خاورمیانه تبدیل شد. به‌رغم پیشینه ایکوم در ایران، از چگونگی امور و سازوکار این سازمان بین‌المللی از زمان شروع فعالیت تا سال ۱۳۵۷ ش. اطلاع دقیق و مکتوبی در دست نیست و به مستندات پراکنده‌ای شامل معدود اسنادی در آرشیو سازمان اسناد ملی، اداره حفظ و نگهداری اسناد وزارت امور خارجه، گزارش‌هایی در یونسکو و خبرنامه‌های داخلی و برخی گزارش‌های شفاهی محدود می‌شود. در حوزه مطالعات داخلی، معدود مقالاتی نیز در دست است که بخشی از آن به فعالیت ایکوم اختصاص دارد. در بیان پیشینه موضوع باید گفت، غلامرضا معصومی (۱۳۵۵) در مقاله‌ای مندرج در نشریه بررسی‌های تاریخی، ضمن اشاره به تاریخچه فعالیت‌های باستان‌شناختی و امور موزه‌ها در ایران، به ایکوم و برگزاری نخستین کنفرانس مجمع موزه‌داران آسیا پرداخته است که در آبان همان سال در ایران برگزار شد. حسین طبیبی (۱۳۵۶) نیز در تبیین گزارش فعالیت‌های مرکز مردم‌شناسی ایران از پاییز ۱۳۵۴ تا زمستان ۱۳۵۶ ش. به حضور نمایندگان ایران در یازدهمین کنفرانس عمومی شورای بین‌المللی موزه‌ها اشاره می‌کند که در سال ۱۹۷۷ م. در لنینگراد و مسکو برگزار شد. یگانه رضوی و جنت مظلوم (۱۳۶۷) در مقاله «اداره کل موزه‌ها پس از انقلاب اسلامی» در بیان مختصری از پیشینه این اداره کل، به عضویت ایران در ایکوم اشاره کرده‌اند.^۲ مقاله «سخنرانی‌های پانزدهمین کنفرانس عمومی شورای بین‌المللی موزه‌ها»، ترجمه کلود کرباسی، یگانه رضوی و عباس فرح‌نیا همدانی (۱۳۶۹) که در شماره ۹ و ۱۰ نشریه موزه‌ها منتشر شده است، به متن سخنرانی‌های این کنفرانس در سال ۱۹۸۹ م. اختصاص دارد که بازه زمانی پس از دوره مورد بحث این مقاله است. ترجمه‌ای از گزارش‌های ایکوم برای هفتمین اجلاس کمیته بین‌الدول در خصوص ترویج و تشویق در بازگرداندن اموال فرهنگی به کشور مبدأ یا استرداد این اموال در مواردی که به طور غیرقانونی تصاحب

^۱. International Council of Museums (ICOM)

^۲. در این مقاله، سال عضویت به اشتباه ۱۳۵۲ ش. درج شده است.

شده‌اند، در نشریه موزه‌ها (پاییز ۱۳۷۰) منتشر شده است. در کتاب ماه تاریخ و جغرافیا (۱۳۷۷)، گزارش مختصری از نخستین همایش «نقش موزه‌ها در توسعه فرهنگی» ارائه شد که به رخدادهای آن در روزهای ۲۵ و ۲۶ آذر ۱۳۷۷ ش. اختصاص دارد و ضرورت تشکیل کمیته ملی ایکوم در ایران از مباحثی است که در این همایش به آن پرداخته شده است. از آخرین مقالات مرتبط با فعالیت ایکوم به مقاله «تحلیلی بر حقوق موزه خصوصی با نگاهی بر اساسنامه ایکوم (مطالعه موردی کنفرانس ایکوم-توکیو ۲۰۰۹ م.)» اثر هایده خمسه و احمدرضا فاطمی صدر می‌توان اشاره کرد که موضوع آن به پس از بازه زمانی مورد بحث این پژوهش اختصاص دارد. در کتاب «بنیاد و گسترش موزه در ایران» (۱۳۵۵) به فعالیت‌های اداره کل موزه‌ها اشاره شده است که بخشی از آن در حوزه تاریخچه امور ایکوم در ایران قلمداد می‌شود.

بخشی از تاریخچه نخستین اقدامات که به شکل‌گیری کمیته ملی موزه‌ها در ایران منجر شد، در اسناد سال‌های ۱۳۲۴ تا ۱۳۵۷ ش. مرتبط با روابط ایران و یونسکو موجود است. جلد ۱ و ۲ این مجموعه به کوشش مهشید لطیفی‌نیا (۱۳۸۵) و جلد ۳ توسط وی و محمدرضا سعیدآبادی (۱۳۹۲) گردآوری شده است. در این مجموعه سه‌جلدی، مکاتبات، اساسنامه‌ها و اطلاعات جسته و گریخته، اما مفید درخصوص اعضای ایرانی کمیسیون‌های یونسکو و اقدامات آنها درخصوص کمیته ملی موزه‌ها و با ایکوم موجود است. بدین ترتیب، این مجموعه ۳ جلدی از جمله مستندات اصلی پژوهش حاضر به‌شمار می‌رود. در تارنمای «کمیته ملی موزه‌ها- ایکوم ایران»، پیشینه این نهاد درج نشده است (<https://www.icom-iran.com/about/>)، اما در تارنمای موزه‌های صنعتی ایکوم ایران، خلاصه تاریخچه فعالیت کمیته ملی موزه‌های ایران ارائه شده است (<https://www.icomindy.com/practice-areas/>). برخی مقالات نشریه فرهنگ موزه نیز به مباحث مرتبط با فعالیت ایکوم اختصاص دارند. بدین ترتیب، مروری بر پیشینه جستار حاضر، مبین این نکته است که پژوهش مستقلی در خصوص چرایی و چگونگی شکل‌گیری کمیته ملی موزه‌های ایران و ارزیابی ارتباط آن با ایکوم تا سال ۱۳۵۷ ش. در دست نیست. از این رو، با توجه به حوزه و اهمیت فعالیت ایکوم و نقش آن در ارتقای وضعیت موزه‌ها و معرفی میراث‌فرهنگی ملموس و ناملموس ایران، مرور و بازخوانی پیشینه آن ضروری است و زمینه‌بازنگری و تعمق بیشتر در چگونگی کارنامه این سازمان بین‌المللی در ایران را فراهم می‌کند.

پیشینه شورای بین‌المللی موزه‌ها (ایکوم)

پس از تشکیل مجمع جامعه ملل^۱ در سال ۱۲۹۹ش. / ۱۹۲۰م.، نهادهای تابع آن از جمله دیوان دائمی دادگستری بین‌المللی^۲ مستقر در لاهه، سازمان بین‌المللی کار^۳ و کمیته بین‌المللی همکاری فکری^۴ ایجاد شد. مدتی بعد، دولت فرانسه به درخواست جامعه ملل، مؤسسه بین‌المللی همکاری فکری^۵ را در پاریس بنا نهاد که زیر نظر کمیته همکاری فکری اداره می‌شد. یکی از اقدامات این مؤسسه، تشکیل کمیته‌های ملی به عنوان عاملی برای برقراری ارتباط با دولت‌ها بود. تا سال ۱۳۰۵ش. / ۱۹۲۶م. حدود چهل کمیته ایجاد شد. چندین دفتر نیز زیر نظر مؤسسه بین‌المللی همکاری فکری فعالیت داشتند که اداره موزه‌های بین‌المللی^۶ از جمله آنها بود و مجموعه‌ای تک‌نگاری با عنوان *موزه‌گرافی*^۷ و نشریه‌ای با عنوان *موزه‌یون*^۸ را منتشر می‌کرد (Daifuku, January 1988: 9).

مدتی بعد، جامعه ملل از مؤسسه بین‌المللی همکاری فکری و اداره موزه‌های بین‌المللی درخواست کرد تا در خصوص مسئله حفاظت آثار هنری، بناهای تاریخی و هنری و مؤسسات اختصاص یافته به علم، هنر، آموزش و فرهنگ به پژوهش بپردازد. اداره موزه‌های بین‌المللی در سال ۱۳۱۵ش. / ۱۹۳۶م.، پیش‌نویس کنوانسیون بین‌المللی برای حفاظت از آثار تاریخی را تهیه کرد. پژوهش‌های این اداره در دوران جنگ جهانی دوم نیز ادامه یافت و در سال ۱۳۲۵ش. / ۱۹۴۶م. با خاتمه فعالیت جامعه ملل متوقف شد. گزارش‌های مؤسسه بین‌المللی همکاری فکری را به سازمان ملل متحد و یونسکو منتقل کردند و مرکز اسناد اداره موزه‌های بین‌المللی به مبنای بخش موزه‌های یونسکو^۹ تبدیل شد (Daifuku, January 1988: 9).

کمی پیش از این جابجایی، چانسی جی. هاملین^{۱۰} رئیس هیئت امنای موزه علوم در بوفالو ایالات متحده آمریکا در گفتگو با ژرژ سال^{۱۱} مدیر موزه‌های فرانسه، این پیشنهاد را مطرح کرد که شورای بین‌المللی موزه‌ها ایجاد شود. بر این اساس، موزه‌داران متبحر جهان برای شرکت در نشست بین‌المللی در لوور دعوت شدند و این نشست از ۱۶ تا ۲۰ نوامبر

^۱. League of Nations

^۲. Permanent Court of International Justice

^۳. International Labour Organization- ILO

^۴. International Committee on Intellectual Cooperation- ICIC

^۵. International Institute for Intellectual Cooperation

^۶. International Museums Office- IMO

^۷. Muséographie

^۸. Mouseion

^۹. UNESCO's Museums Division

^{۱۰}. Chauncey J. Hamlin

^{۱۱}. Georges Salles

۱۹۴۶م. برگزار شد. نمایندگانی از ۱۴ کشور^۱ در این کنفرانس شرکت کردند و نامه‌های حمایتی نیز از ۱۴ کشور^۲ مبنی بر امکان تشکیل کمیته‌های ملی دریافت شد. در این کنفرانس، اساس‌نامه، آیین‌نامه و خطوط کلی سیاست‌های شورای بین‌المللی موزه‌ها تصویب شد. آموزش و تبادل کارشناس‌ها و موزه‌داران و ارائه گزارش توسط کمیته‌های ملی در خصوص امکانات آموزشی به‌عنوان اولویت فعالیت این شورا مد نظر قرار گرفت (ICOM, 1946: 1-3). کمیته‌های مصوب این شورا عبارت بودند از: موزه‌های علم و سیاره زمین، موزه‌های هنر و هنرهای کاربردی، موزه‌های تاریخ طبیعی، موزه‌های تاریخ، علم و فناوری، موزه‌های باستان‌شناسی و تاریخ و مکان‌های تاریخی، موزه‌های قوم‌نگاری (شامل هنر و فرهنگ عامیانه)، باغ‌های جانورشناسی، باغ‌های گیاه‌شناسی، پارک‌های ملی و جنگل‌ها و مراکز نگهداری طبیعت.^۳ در همین اوان بود که نخستین اجلاس یونسکو از ۱۹ نوامبر تا ۱۰ دسامبر ۱۹۴۶م. در پاریس برگزار شد (https://unesdoc.unesco.org/archives/about-unesco-history-and-mission) و شورای بین‌المللی موزه‌ها نیز پیشنهاد الحاق به یونسکو را مطرح کرد که پذیرفته شد. محلی در یونسکو به فعالیت این شورا اختصاص یافت و قراردادی نیز منعقد شد تا از مستندات مرکز اسناد اداره موزه‌های بین‌المللی واگذار شده به یونسکو، بهره‌برداری شود (Daifuku, January 1988: 10).

شورای بین‌المللی موزه‌ها یا ایکوم در سال‌های ۱۳۲۷-۱۳۲۶ ش. / ۱۹۴۸-۱۹۴۷م. دو نشست در پاریس و مکزیک و پس از آن تا سال ۱۳۴۴ ش. / ۱۹۶۵م. هفت کنفرانس عمومی برگزار کرد. این مرحله از فعالیت ایکوم بر ارتقای ساختار، گسترش حوزه جغرافیایی و ارائه امور حرفه‌ای و منسجم متمرکز بود. نقش آموزشی موزه‌ها و نمایشگاه‌ها، گردش بین‌المللی اموال فرهنگی^۴ و حفظ و احیای آنها از اهداف اصلی ایکوم در این سال‌ها به‌شمار می‌رود

۱. استرالیا، بلژیک، برزیل، کانادا، چکسلواکی، دانمارک، فرانسه، هلند، زلاند نو، نروژ، سوئد، سوئیس، بریتانیا و ایالات متحده آمریکا.

۲. آرژانتین، برزیل، شیلی، چین، مصر، فنلاند، یونان، هائیتی، هند، نیکاراگوئه، پرو، فیلیپین، آفریقای جنوبی و ترکیه.

۳. برای آگاهی بیشتر نک:

ICOM (1946), *Resolutions Adopted by ICOM's Constitutive Assembly, Musée du Louvre, Paris, France*, 16 to 20 November 1946, 1-2, in <https://www.icomus.org/75th-anniversary-of-icom> (Accessed 6 December 2023)

۴. اموال فرهنگی عبارتند از: دستاوردهای مادی حاصل حفاری‌ها و اکتشافات باستان‌شناختی، عناصری که از تجزیه و تفکیک بناهای تاریخی و مکان‌های باستانی به دست آمده‌اند، اموالی واجد ارزش هنری با قدمت بیش از ۵۰ سال، مکتوبات خطی و کتاب‌های کمیاب هنری، اموال مهم مربوط به تاریخ از جمله تاریخ فنون، آثاری با ارزش مردم‌شناختی،

(<https://icom.museum/en/about-us/history-of-icom>). در تاریخچه ایکوم از سال‌های ۱۳۵۶-۱۳۴۷ش. / ۱۹۷۷-۱۹۶۸م. با عنوان «سال‌های بحران و گذار» یاد شده است. این دوره با افزایش بدهی ایکوم آغاز می‌شود و این امر، بازنگری در شیوه عضویت و تعداد اعضاء را به دنبال دارد. از سال ۱۳۵۶ش. / ۱۹۷۷م. و با صدور قطعنامه در کنفرانس مسکو، فعالیت ایکوم بر آموزش کارکنان و مرمت‌گران موزه در کشورهای در حال توسعه آسیایی، آفریقایی و آمریکای لاتین متمرکز شد (<https://icom.museum/en/about-us/history-of-icom>). طی سال‌های ۱۳۵۶، ۱۳۵۹، ۱۳۶۲ و ۱۳۶۵ش. / ۱۹۷۷، ۱۹۸۰، ۱۹۸۳ و ۱۹۸۶م. چهار کنفرانس ایکوم برگزار شد که حاصل آنها سیاستگذاری در حوزه موزه‌ها و توسعه خدمات در جامعه و تصویب منشور اخلاقی و سند مرجع بود. در کارنامه ایکوم، سال‌های ۱۳۷۵-۱۳۶۸ش. / ۱۹۹۶-۱۹۸۹م. به عنوان دوران کارایی و جهانی‌شدن معرفی شده‌اند. در این دوران به واسطه نیل به وضعیت مالی مناسب، فعالیت ایکوم و شعب آن بیشتر شد و تا سال‌های آغازین قرن بیست و یکم میلادی، اهداف ایکوم بر مبارزه با قاچاق اموال فرهنگی و اشیاء موزه‌ها و پیشگیری از خطرات مرتبط با بلایای طبیعی یا انسانی برای موزه‌ها متمرکز شد. طراحی برنامه اضطراری موزه^۱ و ضرورت مشارکت در شورای بین‌المللی سپر آبی^۲ با هدف حفاظت از میراث فرهنگی جهان در برابر جنگ‌ها و بلایای طبیعی از نتایج این سیاستگذاری بود.^۳

نمونه‌های فسیل‌شناختی، معدن‌شناختی و نمونه‌های گیاهی و حیوانی کمیاب، مجموعه‌های علمی و مهم کتاب‌ها و بایگانی‌ها از جمله بایگانی‌های مصور و بایگانی‌های مرتبط به موسیقی.

^۱. Museum Emergency Program (MEP)

^۲. International Committee of the Blue Shield (ICBS)

^۳. شبکه سپر آبی در سطح جهانی برای حفاظت از میراث فرهنگی در شرایط اضطراری فعالیت می‌کند. سپر آبی یک سازمان غیردولتی، غیرانتفاعی و بین‌المللی و متعهد به حفاظت از میراث فرهنگی در سراسر جهان است که موزه‌ها، بناهای تاریخی، مکان‌های باستان‌شناختی، بایگانی‌ها، کتابخانه‌ها و مواد سمعی و بصری و مناطق طبیعی حائز اهمیت و همچنین میراث ناملموس را شامل می‌شود. کمیته‌های ملی سپر آبی زیر نظر هیئت بین‌المللی به همین نام در سراسر جهان فعالیت دارند. اغلب از سپر آبی با عنوان «صلیب سرخ فرهنگی» یاد می‌شود. این عنوان برگرفته از مصوبات سال ۱۳۳۳ش. / ۱۹۵۴م. کنوانسیون لاهه در باره حفاظت از اموال فرهنگی در رویارویی‌های نظامی است. «شورای بین‌المللی موزه‌ها»، «شورای بین‌المللی آرشپوها»، «شورای بین‌المللی محوطه‌های تاریخی»، «فدراسیون بین‌المللی انجمن‌ها و مؤسسات کتابخانه‌ای» و «شورای هماهنگی انجمن‌های آرشپوها سمعی و بصری» از اعضای سپر آبی به‌شمار می‌روند. برای آگاهی بیشتر نک: <https://theblueshield.org/>

Patrick J. Boylan (1993), *Review of the Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict (The Hague Convention of 1954)*, London: City University, UNESCO Document Code: CLT.93/WS/12.

از سال‌های آغازین قرن بیست و یکم میلادی و طی بیست سال گذشته، فعالیت ایکوم بیشتر بر مشارکت با سپر آبی متمرکز بود و بر «شناسه اشیاء»^۱ بیش از پیش تأکید شد. بدین ترتیب است که شناسه اشیاء از سال ۱۳۷۶ش. / ۱۹۹۷م. برای جلوگیری از تجارت غیرقانونی و قاچاق میراث فرهنگی به کار می‌رود. از مهم‌ترین فعالیت‌های ایکوم در این دو دهه، به تمرکز بر آسیا و برگزاری نخستین کنفرانس عمومی در این قاره می‌توان اشاره کرد. ایکوم اولین کنفرانس عمومی آسیایی خود را در سال ۱۳۸۳ش. / ۲۰۰۴م. در سئول برگزار کرد و این کنفرانس تأکیدی بر توجه ایکوم برای همکاری بیشتر با آسیا محسوب می‌شد. این استراتژی در سال ۱۳۸۹ش. / ۲۰۱۰م. با حضور ایکوم در نمایشگاه جهانی شانگهای و سازماندهی کنفرانس عمومی آن در این شهر تقویت شد. کنفرانس عمومی ایکوم در ۱۳۹۸ش. / ۲۰۱۹م. در کیوتو نیز در ادامه این رویکرد برگزار شد. شورای بین‌المللی موزه‌ها در حال حاضر به‌عنوان یک سازمان غیردولتی مرتبط با موزه‌ها و بر مبنای حفظ روابط رسمی با یونسکو از موقعیت مشورتی با شورای اقتصادی و اجتماعی سازمان ملل متحد برخوردار است. ایکوم به‌منظور مبارزه با قاچاق میراث فرهنگی، با سازمان جهانی مالکیت معنوی، اینترپل و سازمان جهانی گمرک همکاری می‌کند. طبق آخرین آمار منتشره، ایکوم با ۵۳۵۷۶ عضو حرفه‌ای در بیش از ۱۳۸ کشور، ۳۲ کمیته بین‌المللی، ۱۱۹ کمیته ملی از کشورهای مختلف و ۶ اتحادیه منطقه‌ای شامل آفریقا، آسیا و اقیانوس آرام، آمریکای لاتین و کارائیب، کشورهای عربی و اروپا فعال است.^۲ آخرین تعریف ارائه‌شده در خصوص ایکوم و اهداف آن بدین شرح است: «شورای بین‌المللی موزه‌ها، سازمانی بین‌المللی متشکل از موزه‌ها و متخصصان موزه است که به تحقیق، حفاظت، تداوم و ارتباط با جامعه میراث طبیعی و فرهنگی ملموس و ناملموس حال و آینده جهان متعهد است» (<https://icom.museum/en/about-us/missions-and-objectives/>).

---

۱. Object ID شناسه مستند بین‌المللی که برای شناسایی، مستندسازی و ثبت اشیاء باستان‌شناختی، فرهنگی و هنری طراحی شده است. این شناسه، بازیابی آثار مفقوده یا به سرقت‌رفته را تسهیل می‌کند و عاملی برای جلوگیری از تجارت غیرقانونی و قاچاق میراث فرهنگی به‌شمار می‌رود. این شناسه بر اساس ۹ طبقه‌بندی شامل نوع شیء، مواد و شیوه، اندازه‌گیری، کتیبه‌ها و نشانه‌ها، ویژگی‌های خاص، عنوان، موضوع، تاریخ یا دوره و سازنده، مشخص و صادر می‌شود. برای آگاهی بیشتر نک. <https://icom.museum/en/resources/standards-guidelines/objectid/> Accessed 6 December 2023)

۲. برای آگاهی بیشتر نک:

پیشینه و عملکرد ایران در شورای بین‌المللی موزه‌ها (ایکوم)

با توجه به پراکندگی مستندات موجود، قدیم‌ترین مستندات از پیشینه ایکوم در ایران را در اسناد مرتبط با شکل‌گیری یونسکو و ارتباط ایکوم با این نهاد می‌توان جستجو کرد. آن هنگام که در سال ۱۳۰۱ ش. / ۱۹۲۲ م. کمیته بین‌المللی همکاری فکری به‌عنوان سازمانی مشورتی در جامعه ملل برای ارتقای تبادلات بین‌المللی بین اندیشمندان، دانشمندان، پژوهشگران، معلمان و هنرمندان ایجاد شد، «کمیسیون ملی تعاون علمی» به‌عنوان زیرمجموعه آن در ایران شروع به کار کرد. ریاست این کمیسیون با دکتر علی‌اصغر حکمت^۱ و دبیری آن برعهده دکتر غلامعلی رعدی آذرخشی^۲ بود. با انحلال جامعه ملل و پس از امضای منشور ملل متحد، ایجاد نهاد آموزشی، علمی و فرهنگی مرتبط با سازمان ملل متحد مدّ نظر قرار گرفت. بر این اساس، در اول نوامبر ۱۹۴۵ م. کنفرانس سازمان ملل متحد برای ایجاد سازمان آموزشی و فرهنگی^۳ به ریاست وزیر فرهنگ بریتانیا در لندن با عضویت ۴۴ کشور تشکیل شد و تأسیس سازمانی برای آموزش، علوم و فرهنگ بین‌المللی به تصویب رسید (مشیرسلیمی، ۱۳۳۷: ۱-۲). طی این کنفرانس که تا شانزدهم نوامبر ادامه داشت، پیشنهادها و طرح‌ها برای فعالیت این سازمان مطرح گردید و پاریس به‌عنوان مقر آن تعیین شد. بدین ترتیب، این بخش آموزشی، علمی و فرهنگی سازمان ملل متحد، جایگزین کمیته بین‌المللی همکاری فکری جامعه ملل شد. مستندات موجود از مشارکت نمایندگان ایرانی در مذاکرات مرتبط با این بخش آموزشی حکایت می‌کند. با توجه به اینکه ارائه کمک‌ها به کشورهای اشغال‌شده از وظایف این سازمان به‌شمار می‌رفت، نمایندگان ایران بر این نکته تأکید می‌کردند که به علت «خسارات فراوان» در دوران جنگ «در زمینه اقتصادی و فرهنگی»، این کشور نیز «انتظار و تقاضای استفاده از این کمک‌ها را دارد» (گزارش شماره ۳، لندن، ۲۸ آذر ۱۳۲۴ ش. در: لطیفی‌نیا، ۱۳۸۵: ۷۲/۱). بدین ترتیب بود که ایران به عضویت کمیسیون مقدماتی و کمیته فنی این سازمان درآمد که فعالیت آن تا تشکیل

۱. علی‌اصغر حکمت (۱۳۵۹-۱۲۷۲ ش.) از رجال سیاسی و فرهنگی و وزیر معارف در سال‌های ۱۳۱۲ تا ۱۳۱۷ ش.،

ایده‌پرداز تأسیس دانشگاه تهران، موزه ایران باستان، موزه مردم‌شناسی، فرهنگستان زبان فارسی و کتابخانه ملی بود.

۲. غلامعلی رعدی آذرخشی (۱۳۷۸-۱۲۸۸ ش.) حقوق‌دان، ادیب، نماینده ایران در کمیسیون مقدماتی یونسکو، نایب‌رئیس یونسکو، وزیرمختار، سفیر کبیر و نماینده دائمی ایران در این سازمان تا سال ۱۳۴۲ ش. و از مؤسسين دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه ملی ایران در سال ۱۳۴۷ ش. بود.

۳. United Nations Conference for the Establishment of an Educational and Cultural Organization-ECO/CONF

نخستین جلسه عمومی سازمان ملل متحد پایان می‌یافت (گزارش شماره ۳، لندن، ۲۸ آذر ۱۳۲۴ ش. در: لطیفی‌نیا، ۱۳۸۵: ۷۳/۱).

دکتر علی‌اصغر حکمت به‌عنوان رئیس کمیسیون ملی تعاون علمی در رأس هیئتی به نمایندگی ایران در این کنفرانس حضور داشت^۱ و از امضاء‌کنندگان اساسنامه آن بود (مشیرسلیمی، ۱۳۳۷: ۲۲). طبق مصوبات کنفرانس لندن، نخستین کنفرانس عمومی یونسکو روز سه‌شنبه ۲۸ آبان ۱۳۲۵ ش. / ۱۹ نوامبر ۱۹۴۶ م. در آمفی‌تئاتر دانشگاه سوربن تشکیل شد و نمایندگان ۴۰ کشور در آن حضور داشتند. در این کنفرانس، برنامه و بودجه سال ۱۳۲۶ ش. / ۱۹۴۷ م. تعیین و تصویب شد (مشیرسلیمی، ۱۳۳۷: ۲۲). چنانکه گذشت، کمی پیش از برگزاری این کنفرانس، نشست تشکیل شورای بین‌المللی موزه‌ها در پاریس برگزار گردید و در بین اعضای این نشست، نامی از ایران یا نمایندگان آن به چشم نمی‌خورد. اما در کنفرانس عمومی یونسکو که ایران نیز در آن شرکت داشت، موضوع لطمات ناشی از جنگ، بازسازی در حوزه موزه‌ها و بناهای تاریخی، مطرح و مصوباتی مد نظر قرار گرفت. در این بخش از مصوبات است که به شروع همکاری بین یونسکو و شورای بین‌المللی موزه‌ها (ایکوم) اشاره می‌شود. برنامه‌ریزی برای ثبت منابع اطلاعاتی، صدور پرسش‌نامه، ثبت اطلاعات دریافتی، تهیه فهرست مورد نیاز، تولید کتاب‌ها و نشریات، مجموعه کارت‌پستال‌ها و تصاویر از اشیاء موزه‌ای و تجهیزات میکروفیلم حاصل این همکاری بود (*General Conference First Session Held at UNESCO House, 1947: 270*).

نامه مورخ هفتم اردیبهشت ۱۳۲۵ ش. محمدتقی بهار وزیر فرهنگ به نخست‌وزیری مبین این است که نسخه فارسی و فرانسوی اساسنامه یونسکو در ۲۳ دی ماه ۱۳۲۴ ش. برای طرح در مجلس شورای ملی و اعلام قبول آن ارسال شده است، اما تا پایان دوره چهاردهم توسط هیئت وزیران و مجلس بررسی نشده است (محمدتقی بهار وزیر فرهنگ به

---

۱. در مستندات موجود، اعضای این هیئت و مناصب آنها بدین شرح معرفی شده‌اند: دکتر علی‌اصغر حکمت وزیر اسبق فرهنگ، کشور، پیشه و هنر، بهداری و دادگستری، عضو دائمی فرهنگستان ایران، استاد دانشگاه تهران، دکتر غلامعلی رعدی آذرخی مدیرکل وزارت فرهنگ، عضو دائمی فرهنگستان، استاد دانشگاه تهران، عضو شورای عالی فرهنگ، عضو و سردبیر کمیسیون ملی تعاون علمی، دکتر غلامحسین صدیقی مدیرکل دبیرخانه دانشگاه تهران، استاد دانشگاه و عضو کمیسیون ملی تعاون علمی، دکتر عیسی سبهدی استاد دانشگاه تهران و عضو کمیسیون ملی تعاون علمی. برای آگاهی بیشتر نک. مکاتبات نخست‌وزیری، وزارت امور خارجه و وزارت فرهنگ در: مهشید لطیفی‌نیا (به کوشش)، ۱۳۸۵، روابط ایران و یونسکو (سازمان جهانی یونسکو ۱۳۵۷-۱۳۲۴ ش.)، ۷۱/۱-۶۷ در گزارش کنفرانس عمومی یونسکو سال ۱۹۴۶ م. نیز اسامی این هیئت درج شده است. برای آگاهی بیشتر نک:

General Conference First Session Held at UNESCO House, Paris, from 20 November to 10 December 1946 (1947), Paris: UNESCO, 8.

نخست‌وزیر، شماره ۹۱۳/۳۱۶۷، مورخ ۷ اردیبهشت ۱۳۲۵ ش. در: لطیفی‌نیا، ۱۳۸۵: ۱۱/۱-۱۲). سرانجام اساسنامه یونسکو در ۲۵ اردیبهشت ۱۳۲۷ ش. به تأیید هیئت‌وزیران و در ۱۶ تیر به تصویب مجلس شورای ملی رسید (نخست‌وزیر به وزارت فرهنگ، شماره ۹۱۸، مورخ ۳۰ اردیبهشت ۱۳۲۵ ش. در: لطیفی‌نیا، ۱۳۸۵: ۱۳/۱-۱۲) و از ۲۴ تیر نیز کمیسیون ملی یونسکو در ایران رسمیت یافت (مشیرسلیمی، ۱۳۳۷: ۲۴-۲۲). در ماده هشتم اساسنامه کمیسیون ملی یونسکو، کتابخانه و موزه از جمله کمیسیون‌های هشت‌گانه آن قلمداد شده‌اند (اساسنامه کمیسیون ملی تربیتی و علمی و فرهنگی ملل متحد، مورخ ۴ خرداد ۱۳۲۸ ش. در: لطیفی‌نیا، ۱۳۸۵: ۶/۲)، همچنین کمیته ملی موزه‌ها از اعضای شورای عالی کمیسیون ملی یونسکو به شمار رفته است (اساسنامه کمیسیون ملی تربیتی و علمی و فرهنگی ملل متحد، مورخ ۴ خرداد ۱۳۲۸ ش. در: لطیفی‌نیا، ۱۳۸۵: ۹/۲)؛ بدین ترتیب از خرداد ۱۳۲۸ ش. کمیسیون کتابخانه و موزه راه‌اندازی شد. اساسنامه کمیته ملی موزه‌ها مورخ ۲۹ آذر ۱۳۲۸ ش. بدین شرح است:

«ماده اول- به‌منظور اجرای مقاصد و مرام یونسکو در تعمیم روابط علمی و فنی موزه‌های کشور با موزه‌های جهان و ایجاد مرکزی برای تحقیقات و اکتشافات باستان‌شناسی و مردم‌شناسی و علوم طبیعی و همچنین سعی در نگهداری و تکمیل اسلوب‌های صنایع ملی، کمیته [ای] مرکب از نمایندگان موزه‌های علمی و صنعتی و تاریخی کشور به معیت سه تن از اساتید فن نقاشی تشکیل می‌گردد.

ماده دوم- وظایف

- ۱) ایجاد روابط و همکاری دائمی بین موزه‌های ایران و مراکز باستان‌شناسی و علمی جهان
- ۲) همکاری و معاونت فکری با بنگاه‌های ملی و دولتی که به وسیله ایجاد نمایشگاه یا فیلم و سخنرانی و انتشار مجلات در صدد شناساندن صنایع و آثار طبیعی ایران برآمده یا در نگهداری آثار ملی و تاریخی کشور کوشش نمایند.
- ۳) همکاری معنوی و فکری در حفظ و صیانت و معرفی آثار و ابنیه تاریخی
- ۴) سعی در توسعه موزه‌های علمی و صنعتی کشور
- ۵) سعی در تکمیل و نگهداری سبک‌های مختلف صنایع ملی به وسیله ایجاد نمایشگاه و تشویق هنرمندان و همکاری معنوی با ادارات هنری کشور
- ۶) بررسی و مطالعه در مسائلی که از طرف دبیرخانه یونسکو مراجعه می‌شود.

مرور و ارزیابی عملکرد ایران در شورای بین‌المللی موزه‌ها (ایکوم) ۱۳۵۷ - ۱۳۲۸ ش. □ ۱۳

ماده سوم- کمیته موزه‌های ایران در فعالیت‌های علمی و فنی شورای بین‌المللی جهان شرکت خواهند نمود.

ماده چهارم- ۱- کمیته موزه‌های ایران دارای یک رئیس و یک نایب‌رئیس و یک نفر منشی خواهد بود که برای مدت دو سال از بین اعضاء انتخاب می‌شوند.

۲- اعضای کمیته از موزه‌داران و هنرمندان کشور و اساتید ذی‌فن تشکیل می‌شود.

۳- رؤسای موزه‌ها در شهرستان‌ها نمایندگان کمیته خواهند بود.

۴- کمیته می‌تواند در صورت لزوم کمیته‌های فرعی از هنرمندان و متخصصین کشور تشکیل دهد.

ماده پنجم- کمیته موزه‌های ایران طی روابط فنی و علمی خود با موزه‌ها و مراکز باستان‌شناسی و علمی جهان آزادی عمل داشته و برای استفاده از مزایای اختیارات یونسکو، پیشنهادات لازم تهیه و به تصویب شورای کمیسیون ملی یونسکو در ایران می‌رساند» (اساسنامه کمیته ملی موزه‌ها، مورخ ۲۹ آذر ۱۳۲۸ ش. در: *لطیفی‌نیا* اساسنامه کمیته ملی موزه‌ها، مورخ ۲۹ آذر ۱۳۲۸ ش. در: *لطیفی‌نیا*، ۱۳۸۵: ۱۴/۲).

در سی و ششمین دوره اجلاس شورای اجرائیه یونسکو که از نهم تا نوزدهم آذر ۱۳۳۲ ش. / سی و یکم نوامبر تا دهم دسامبر ۱۹۵۳ م. برگزار شد، غلامعلی رعدی آذرخشی نماینده دائمی ایران در یونسکو و نماینده شورای اجرایی یونسکو به‌عنوان رئیس کمیته بین‌المللی آثار تاریخی انتخاب شد. اعضای این کمیته عبارت بودند از: مدیرکل شورای بین‌المللی موزه‌ها (ایکوم)، گروهی از کارشناسان ماهر در امر حفاظت آثار تاریخی و رئیس اداره باستان‌شناسی یونسکو. وظیفه این کمیته، راهنمایی و هدایت کارشناسان در کشورهای مختلف برای طرز حفاظت و حمایت از ابنیه و آثار تاریخی بود (گزارش دکتر غلامعلی رعدی آذرخشی به وزارت فرهنگ، مورخ ۱۸ آذر ۱۳۳۲ ش. در: *لطیفی‌نیا*، ۱۳۸۵: ۴۱۰/۲-۴۰۹).

در بولتن اخبار ایکوم شماره دسامبر ۱۹۵۷ م. به برنامه‌ریزی برای ایجاد موزه فرهنگ عامه و طراحی آن در ایران بر اساس اصول موزه‌نگاری روز توسط آندره گدار^۱ طی دو سال آینده اشاره شده است. در ادامه این گزارش چنین آمده است که گروهی از کارشناسان موزه فرهنگ عامه به گردآوری اشیاء به‌ویژه از منطقه دریای خزر پرداخته‌اند و هم‌زمان با بررسی موزه‌های اروپا از ایکوم نیز اطلاعات و مشورت دریافت می‌کنند (ICOM News, Décembre 1957: 18). فعالیت

^۱ André Godard، باستان‌شناس، معمار فرانسوی و طراح موزه ایران باستان، حافظیه شیراز، موزه آذربایجان تبریز، مدرسه حکیم نظامی قم و مدرسه ایرانشهر یزد.

دیگر ایران در این گزارش، مرمت اشیاء ساخته شده از عاج به دست آمده از سقز توسط کارشناس اعزامی از یونسکو بود (ICOM News, Décembre 1957: 18).

در سال ۱۳۳۷ ش. اصلاحاتی در اساسنامه کمیته ملی موزه‌های ایران اعمال شد. در گزارش سال ۱۳۳۹ ش. کمیسیون ملی یونسکو در خصوص اقدامات سال‌های ۱۳۳۷ و ۱۳۳۸ ش. چنین آمده است که «برای بهبود و توسعه موزه‌های کشور و ایجاد ارتباط بین موزه‌های ایران و موزه‌های کشورهای دیگر جهان و استفاده از آخرین مطالعات و تحقیقات مربوط به موزه‌ها، کمیته ملی موزه‌ها تشکیل گردیده و کمیته مذکور از عده‌ای مدیران موزه‌ها و موزه‌داران ترکیب‌یافته و جلسات آن ماهی یکبار تشکیل می‌شود. آقای دکتر عیسی بهنام استاد دانشگاه تهران، دبیر کمیته مذکور هستند» (مقدمه عمومی گزارش کمیسیون ملی تربیتی و علمی و فرهنگی ملل متحد (یونسکو)، ۱۳۳۹ ش./۱۹۶۰ م. در: لطیفی‌نیا، ۱۳۸۵: ۱۶۳/۲). مستندات موجود از سال ۱۳۴۰ ش. از پویایی عملکرد کمیته ملی موزه‌ها حکایت می‌کند و آماده‌سازی موزه‌های مردم‌شناسی، موزه قزوین، بهره‌برداری از موزه‌های هنرهای تزئینی و هنرهای ملی از مطالب مندرج در این گزارش است. در گزارش خلاصه فعالیت کمیسیون ملی یونسکو- فاقد تاریخ- که در حدود سال ۱۳۴۱ ش. تدوین شده است، چنین می‌خوانیم که با یونسکو قراردادی منعقد شده است که نمونه آثار نقاشی غرب در اندازه کوچک‌تر^۱ را به ایران بفرستند و در کاخ ابیض برای نمایش این آثار و استفاده هنرمندان و علاقه‌مندان، موزه دائمی ایجاد شود. در ادامه این گزارش به عضویت کمیته‌های فرعی کمیسیون ملی یونسکو از جمله کمیته ملی موزه‌ها در مجامع بین‌المللی اشاره شده است (گزارش خلاصه فعالیت‌های کمیسیون ملی یونسکو در: لطیفی‌نیا، ۱۳۸۵: ۱۷۳/۲- ۱۷۲). با تشکیل وزارت فرهنگ و هنر در سال ۱۳۴۳ ش.، بخش «فرهنگ عامه» از «اداره کل موزه‌ها» تفکیک شد و «اداره کل موزه‌ها و حفظ بناهای تاریخی» ایجاد شد. طبق گزارش یک‌صد و دهمین جلسه کمیسیون ملی یونسکو، مورخ ۱۲ اردیبهشت ۱۳۴۴ ش.، دکتر عیسی بهنام به‌عنوان رئیس شورای موزه‌ها وابسته به کمیسیون ملی یونسکو در ایران و شورای بین‌المللی موزه‌ها انتخاب شد (گزارش یکصد و دهمین جلسه کمیسیون ملی یونسکو در: لطیفی‌نیا، ۱۳۸۵: ۲۰۳/۲).

در سال ۱۳۴۵ ش. کمیته ملی موزه‌های ایران با هماهنگی ایکوم، برگزاری «هفته موزه» از پنجم تا دوازدهم آذر را در دستور کار خود قرار داد (آرشیو اداره حفظ و نگهداری اسناد

^۱. Réduction

وزارت امور خارجه، ک. ۱۸۲ - پ ۱۳ - س. ۱۹ - ۱۳۴۵ ش.)؛ بدین منظور پیش‌جلساتی در نظر گرفته شد. نخستین جلسه در هجدهم خرداد با شرکت نمایندگان از دبیرخانه یونسکو، وزارت امور خارجه، وزارت آموزش و پرورش و وزارت اطلاعات در اداره کل موزه‌ها و حفظ بناهای تاریخی در موزه ایران باستان برگزار شد. از آنجا که «هفته موزه» نخستین بار در ایران برگزار می‌شد، آشنایی با تجربیات دیگر کشورها مد نظر قرار گرفت (آرشیو اداره حفظ و نگهداری اسناد وزارت امور خارجه: ک. ۱۸۲ - پ ۱۳ - س. ۱۹ - ۱۳۴۵ ش.). در اسناد موجود مرتبط با این جلسات، چنین می‌خوانیم که به علت برگزاری هفته کتاب در آبان ماه و مراسم دیگری در آذر ماه، برگزاری «هفته موزه» به ششم اسفند موکول شد (آرشیو اداره حفظ و نگهداری اسناد وزارت امور خارجه: ک. ۱۸۲ - پ ۱۳ - س. ۱۹ - ۱۳۴۵ ش.). در گزارش یکصد و نوزدهمین جلسه کمیسیون ملی یونسکو، مورخ ۲۷ فروردین ۱۳۴۶ ش. چنین آمده است که: «برحسب پیشنهاد کمیته ملی موزه‌ها وابسته به ایکوم و موافقت آقای وزیر فرهنگ و هنر، هفته موزه‌ها به منظور جلب توجه عامه نسبت بدین مؤسسات فرهنگی اخیراً ترتیب یافته و نمایشگاه خاصی نیز بدین مناسبت ایجاد شده است. آقای دکتر عیسی بهنام رئیس کمیته مذکور در این مورد توضیحات کافی دادند» (گزارش یکصد و نوزدهمین جلسه کمیسیون ملی یونسکو در: لطیفی‌نیا، ۱۳۸۵: ۲/۱۹). از برگزاری این مراسم در سال‌های بعد، اطلاع دقیقی در دست نیست.

اطلاعات پراکنده مبین این است که فعالیت‌هایی برای ارتقای وضعیت موزه‌ها و هماهنگی با شرایط معیار در جریان بوده است. از جمله اینکه با اعلان برگزاری دهمین سمینار «وضع موزه‌ها و مسائل مربوط به آنها» در تئاتر الیزه رُم، ناصر اویسی هنرمند نقاش در اردیبهشت ۱۳۴۶ ش. در این گردهمایی شرکت کرد (آرشیو اداره حفظ و نگهداری اسناد وزارت امور خارجه: ک. ۷۲ - پ. ۱ - س. ۳ - ۱۳۴۶ ش.) و حاصل این سفر، ارائه گزارش و پیشنهادهایی برای رفع نواقص در امور موزه‌های ایران بود. در این گزارش، چنین آمده است که: «اولین مشکل موزه‌های ایران قلت آنست»، سپس جمعیت ۳ میلیونی رُم با ۶۶ موزه، با جمعیت دو و نیم میلیونی تهران و ۳ یا ۴ موزه آن مقایسه شده است. نکته دیگری که در این گزارش مطرح می‌شود، محدودیت فضای موزه ایران باستان است که آثار تمدن هفت هزار ساله ایران در دو طبقه و به صورت فشرده به نمایش درآمده است. هم‌پوشانی آثار موزه هنرهای ملی و موزه هنرهای تزئینی و نگهداری آثار کپی در موزه هنرهای ملی ایران، فقدان موزه‌های اختصاصی برای نقاشی، فرش و سفال، فقدان کاتالوگ و راهنما در موزه‌ها از

ایرادات موزه‌های ایران است که در این گزارش به آنها اشاره شده است. با توجه به اینکه در سمینار رُم، موضوع موقعیت‌سنجی موزه‌ها مدّ نظر قرار گرفته بود، موقعیت مکانی نامناسب موزه‌های تهران، محصور بودن بیشتر آنها بین هفت اداره، مؤسسه دولتی و خصوصی و عبور بازدیدکنندگان از این مکان‌ها برای رسیدن به موزه‌ها، حال آنکه طبق مصوب این سمینار، باید اطراف موزه با فضای سبز و به دور از ترافیک باشد، اینها مواردی است که در گزارش ناصر اویسی به‌عنوان ایرادات موزه‌های ایران مطرح شده است. در ادامه این گزارش چنین آمده است که اکثر موزه‌های ایران از جمله کاخ ابیض که به موزه هنرهای تصویری اختصاص یافته است، در اشغال ادارات دولتی است و پس از گذشت بیش از یک دهه هنوز موزه‌ای در آن تشکیل نشده است یا در کاخ گلستان، اشیاء بدون توجه طبقه‌بندی شده‌اند و راهنمای متخصص در این موزه فعالیت ندارد (آرشیو اداره حفظ و نگهداری اسناد وزارت امور خارجه: ک. ۷۲- پ. ۱- س. ۳۸، ۱۳۴۶ ش.). نکته درخور توجه این گزارش، اشاره به مشابهت برخی نواقص در موزه‌های تهران و رُم است که نقص در ابزار اطلاع‌رسانی و نابلد بودن راهنمایان موزه، شرایط نامناسب موقعیت مکانی و محدودیت فضای موزه‌ها از آن جمله‌اند (آرشیو اداره حفظ و نگهداری اسناد وزارت امور خارجه: ک. ۷۲- پ. ۱- س. ۳۸- ۱۳۴۶ ش.).

از بیستم تا بیست و هشتم اکتبر سال ۱۹۷۰م. ژرژ هنری ریویر^۱ موزه‌شناس و ایده‌پرداز فرانسوی در حوزه ایجاد موزه‌های مردم‌شناسی از سوی یونسکو برای بررسی وضعیت موزه‌های ایران و به‌ویژه راه‌اندازی موزه در تخت جمشید به ایران سفر کرد. ریویر که پیش از سفر با مدیر خانه ایران برای برنامه یونسکو، وابسته فرهنگی ایران در پاریس و اعضای ایکوم گفتگو کرده بود، در این سفر با اعضای سازمان ملل مستقر در ایران، وزیر فرهنگ و هنر، مدیرکل امور باستان‌شناسی، مدیر خدمات کاوش‌ها، مدیر مؤسسه باستان‌شناسی تخت جمشید، مدیر موزه ایران باستان و مسئولین مجموعه‌های آن، مسئولین موزه فرش، رئیس بخش گردشگری و فرهنگ، مسئول امور هتل‌ها، وزیر آموزش و پرورش، مدیر موزه جانورشناسی دانشگاه تهران، نمایندگان یونسکو، دیوید استروناخ^۲ مدیر مؤسسه بریتانیایی برای مطالعات ایرانی،^۳ مسئولین امور فرهنگی اصفهان و مسئولین تخت جمشید ملاقات کرد (Rivière, 1972: 3-5). وی در این سفر از موزه ایران باستان، موزه فرش، آزمایشگاه حفاظت و مرمت، موزه جانورشناسی، مؤسسه ایرانی برای مطالعات نقاشی دیواری و حفاظت در

^۱. Georges Henri Rivière

^۲. David Stronach

^۳. British Institute for Persian Studies

اصفهان، موزه تاریخ اصفهان و تخت جمشید بازدید کرد. حاصل این سفر، ارائه گزارش مفصل و پیشنهادهایی برای ارتقای وضعیت موجود بود. از جمله این موارد به پیشنهادهایی برای توسعه فضای موزه ایران باستان، نصب نقشه و اصلاح نورپردازی (Rivière, 1972: 7)، همکاری بین‌المللی بین موزه‌های ایران و مؤسسات یا سازمان‌های مردم‌نهاد بین‌المللی مرتبط مانند دیپارتمان یونسکو برای حفاظت و معرفی میراث فرهنگی، نشریه موزه یونسکو، تخصیص بورسیه و یارانه برای ایران، ارتباط با مرکز بین‌المللی برای مطالعه و حفاظت و مرمت اموال فرهنگی^۱ در رُم به‌منظور ایجاد آزمایشگاه‌ها و گزارش‌های کتاب‌شناختی، عضویت ایران در مؤسسه حفاظت اشیاء تاریخی و هنری^۲ در لندن می‌توان اشاره کرد (Rivière, 1972: 28)

سرانجام در سال ۱۳۵۰ ش./۱۹۷۱ م. عضویت ایران و کشورهای افغانستان، پاکستان، هند، نپال، سیلان، برمه، تایلند، کامبوج، مالزی، برونئی، ویتنام، سنگاپور، اندونزی، فیلیپین، هنگ‌کنگ، تایوان، کره و ژاپن در شورای بین‌المللی موزه‌ها به رسمیت شناخته شد و بخشی از انتشارات ایکوم به معرفی این کشورها و ویژگی‌های تاریخی و هنری و موزه‌های آنها اختصاص یافت (Museums' Annual, 1971: 26-27). نکته درخور توجه اینکه از این پس تا سال ۱۳۵۳ ش./۱۹۷۴ م. تصویر روی جلد نشریه بین‌المللی ایکوم با عنوان گزارش سالانه موزه که به زبان‌های انگلیسی و فرانسوی منتشر می‌شد، طرحی از فرش دوره صفوی بود. در مهر ۱۳۵۱ ش. به‌عنوان مقدمه‌ای بر برنامه عمرانی پنجم، شاخه معاونت پژوهش و حفظ میراث فرهنگی در وزارت فرهنگ و هنر در ۴ بخش تشکیل شد که عبارت بودند از: ۱- اداره کل حفاظت آثار باستانی و بناهای تاریخی، ۲- مرکز باستان‌شناسی ایران، ۳- مرکز مردم‌شناسی ایران، ۴- اداره کل موزه‌ها. این ساختار با اهداف مورد نظر ایکوم هم‌سو بود (وزارت فرهنگ و هنر، ۱۳۵۵: ۱/ نه-ده). گزارش دیگری از یونسکو در خصوص مشکلات موزه‌داری در ایران و پیشنهادهایی برای اصلاح آن در سال ۱۳۵۱ ش./۱۹۷۲ م. در یونسکو منتشر شد که مبین برنامه‌ریزی ایران برای نیل به معیارهای بین‌المللی است (Battesti, 1973).

در گزارش سال ۱۳۵۲ ش./۱۹۷۳ م. یونسکو با محوریت سیاست فرهنگی ایران، ضمن معرفی وزارت فرهنگ و هنر و اداره‌های کل آن، به اداره کل موزه‌ها و بناهای تاریخی اشاره شده است (Behnam, 1973: 17). در ادامه این گزارش، سه نوع موزه شامل: ۱- موزه‌های باستان‌شناختی از جمله موزه تهران، موزه‌های تخت‌جمشید، شوش، شیراز، قزوین، اصفهان و

¹. International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property-ICCROM

². International Institute for Conservation of Historical and Artistic Objects- IIC

آبادان، ۲- موزه‌هایی مرتبط با بقاع متبرکه به‌ویژه در مشهد و قم و ۳- موزه‌های مردم‌شناختی در کاخ گلستان، جواهرات سلطنتی، هنرهای ملی و هنرهای زیبا و در مجموع ۲۲ موزه در ایران معرفی شده است (Behnam, 1973:31-32). به‌موجب اساسنامه ایکوم که در یازدهمین مجمع عمومی آن در کپنهاگ به سال ۱۳۵۳ ش./ ۱۹۷۴ م. بازبینی و تصویب شد، ضمن بازنگری در شیوه عضویت، تمرکز بر اهمیت کمیته‌های ملی بود. این اساسنامه در ایران نیز اجراء شد و فصل پنجم آن، ذیل سازمان‌های ایکوم به عملکرد کمیته‌های ملی می‌پردازد. به‌موجب ماده ۱۹ فصل پنجم، «کمیته‌های ملی از واحدهای اصلی ایکوم» قلمداد شده‌اند. در ماده ۲۴ چنین آمده است که «کمیته ملی عامل اصلی ارتباط بین ایکوم و کلیه اعضای آن مجری اداره عواید ایکوم در کشور خود، سهیم در تقویت مالی سازمان و تحقق برنامه‌های آن و نماینده منافع حرفه مزبور و اعضای ایکوم خواهد بود» (اساسنامه ایکوم مصوب یازدهمین مجمع عمومی ایکوم کپنهاگ در: لطیفی‌نیا و سعیدآبادی، ۱۳۹۲: ۳/ ۲۳۲)

در سمینار منطقه‌ای با عنوان معماری موزه در جنوب شرق آسیا که سال ۱۳۵۴ ش./ ۱۹۷۵ م. در موزه تاریخ طبیعی دهلی نو برگزار شد، ناصر آزمون به نمایندگی از ایران شرکت کرد (Museums' Annual, 1974-75: 55). همچنین در گزارش مهم اقدامات دبیرخانه کمیسیون ملی یونسکو در همان سال به برگزاری «مجمع کارشناسان موزه‌ها» به‌منظور «بررسی نقش موزه‌ها در آسیا و تحول هویت ملی، وضع موزه‌ها در قبال برنامه‌های توسعه ملی کشورهای آسیایی و انطباق موزه‌ها در آسیا با نیازهای جهان نو» در توکیو اشاره شده است و جواد قندگر از موزه هفت‌تپه برای شرکت در این مجمع معرفی می‌شود (گزارش مهم اقدامات دبیرخانه کمیسیون ملی یونسکو در ایران، آبان ۱۳۵۴ ش. در: لطیفی‌نیا، ۱۳۸۵: ۲/ ۲۵۹). در اسفند ۱۳۵۴ ش. نیز موضوع «سمینار منطقه‌ای انطباق موزه‌ها در آسیا با نیازهای دنیای جدید» مد نظر قرار گرفته است. در این سمینار که تاریخ برگزاری آن در توکیو از اکتبر ۱۹۷۵ م. به اواخر زمستان موکول شد، بر اساس اقدامات کمیسیون ملی یونسکو و موافقت وزارت فرهنگ و هنر، ماری شیبایی مدیرکل موزه‌ها و جواد قندگر از موزه هفت‌تپه به‌عنوان نمایندگان ایران انتخاب شدند (گزارش مهم اقدامات دبیرخانه کمیسیون ملی یونسکو در ایران در اسفند ۱۳۵۴ ش. در: لطیفی‌نیا، ۱۳۸۵: ۲/ ۲۸۰).

ایران در کنفرانس بخش آموزش و اقدام فرهنگی ایکوم نیز نقشی فعال داشت. این کنفرانس با حضور ۸۰ شرکت‌کننده از ۲۸ کشور طی روزهای ۱۹ تا ۲۸ شهریور ۱۳۵۵ ش./

۱۰ تا ۱۹ سپتامبر ۱۹۷۶ م. در واستربوتن^۱ در شمال سوئد با موضوع «نقش‌های موزه در سیاست غیرمتمرکز فرهنگی» برگزار شد. طی روزهای نخست، هفت نفر از اعضاء به ارائه سخنرانی پرداختند که ماری شیبایی نماینده ایران نیز از آن جمله بود. سخنان ماری شیبایی در این کنفرانس به ایجاد مجموعه‌ای از موزه‌های جامع منطقه‌ای در ایران با تمرکز بر نمایش یافته‌های باستان‌شناختی محلی همراه با صنایع دستی محلی برای تبیین محیط فرهنگی و زیست‌محیطی آنها اختصاص داشت. او همچنین به معرفی برنامه آموزشی عمومی پرداخت که با استفاده از «موزه سی‌تار» شامل یک مینی‌بوس حاوی اشیاء باستان‌شناختی، فیلم‌ها و اسلایدها و کارکنانی متشکل از چهار نفر اجراء می‌شد (Olofsson, 1977: 54). به‌منظور مطالعه اشکال مختلف مشارکت بین موزه‌ها و دیگر مؤسسات، اعضای این کنفرانس سفری ۶ هزار کیلومتری در سوئد را تجربه کردند. بازدید از موزه‌های محلی، مدارس، کتابخانه‌ها، موزه‌های فضای باز و تقسیم اعضاء به هشت کارگروه برای مطالعه تاریخ محلی، هویت فرهنگی و موزه‌ها، نقش هنر و هنرمند در فعالیت‌های غیرمتمرکز، طبیعت و فناوری در موزه‌های منطقه‌ای و محلی از دیگر برنامه‌های این کنفرانس بود. در بازگشت، هر کارگروه نتیجه تجربیات خود را با طراحی یک پوستر ارائه داد. نشست دوره‌ای نیز با کمیته آموزش و اقدام فرهنگی^۲ برگزار شد (ICOM Education, 1977-78: 19-20).

نکته حائز اهمیت در کارنامه کمیته ملی موزه‌ها و شعبه ایکوم در ایران، میزبانی «نخستین کنفرانس مجمع موزه‌داران آسیایی» بود. یک‌سال پیش از برگزاری این کنفرانس، نماینده اعزامی کمیته ملی موزه‌های ایران در سمپوزیومی شرکت کرد که در نمایندگی آسیایی ایکوم واقع در کلکته برگزار شد. پیشنهاد نماینده ایران مبنی بر برگزاری نخستین کنفرانس مجمع موزه‌داران آسیا پذیرفته شد و این مجمع از ۲۲ تا ۲۷ آبان ۱۳۵۵ ش. / ۱۳ تا ۱۸ نوامبر ۱۹۷۶ م. با شرکت رئیس و دبیرکل ایکوم و ۲۵ نماینده از کشورهای آسیایی در تهران برگزار شد. دستور کار این مجمع بدین شرح بود:

۱. بررسی توصیه‌نامه‌ها و گزارش‌های عملکرد نشست‌ها و سمپوزیوم‌های تشکیل شده در آسیا از سال ۱۹۷۱ م.

۲. بررسی و تبادل نظر در باره امکانات و مشکلات وجود موزه‌های آسیا (تضمین و مبادله، تربیت پرسنل، موزه‌های جامع منطقه‌ای)

۳. بررسی برنامه‌های آینده نمایندگی آسیایی ایکوم

^۱. Vasterbottens

^۲. Committee for Education and Cultural Action

۴. وظایف و هدف‌های کمیته‌های ملی موزه‌ها در ارتباط با شورای بین‌المللی موزه‌ها (معصومی، ۱۳۵۵: ۲۴۰-۲۳۸).

در این مجمع، نمایندگان کشورهای حوزه آسیا-اقیانوسیه، مصوبات نهمین کنفرانس عمومی ایکوم که در سال ۱۳۵۰ ش. / ۱۹۷۱ م. در پاریس راجع به مسائل مرتبط با حمایت مالی برگزار شد و برنامه‌های ایکوم برای آسیا و مصوبات دهمین کنفرانس عمومی در ۱۹۷۴ م. دانمارک را بررسی کردند. بازدید از موزه‌های تهران، اماکن تاریخی و فرهنگی در اصفهان، شیراز و کاشان از دیگر برنامه‌های این مجمع بود و برگزاری این مجمع در ایران از تثبیت جایگاه آن در ساختار ایکوم حکایت می‌کند (Report of the first Asian Regional Assembly in Tehran, November 13 - 18, 1976). برپایی موزه‌های منطقه‌ای، بازسازی خانه‌های قدیمی، بهسازی و نوسازی موزه‌ها برای نیل به تبدیل آنها به موزه‌های منطقه‌ای، ایجاد موزه سیار و سفر آن به ۳۶ شهر، برنامه‌ریزی برای ایجاد موزه‌های مجهز در مراکز استان و شهرستان‌ها در قالب موزه‌های درجه یک در ۱۷ شهر و موزه‌های درجه دو در ۳۴ شهر، برپایی نمایشگاه‌های سیار موقت و دائمی برای معرفی آثار موزه‌ای، تکمیل و تجهیز موزه‌ها از نظر امکانات فنی، اداری و نیروی انسانی، ایجاد موزه‌های اختصاصی از جمله موزه پاسارگاد، موزه سنگ قبر گرگان و آموزش ضمن خدمت موزه‌داران از فعالیت‌هایی است که از سال ۱۳۵۵ ش. و منطبق بر برنامه‌های ایکوم در دستور کار قرار گرفت (وزارت فرهنگ و هنر، ۱۳۵۵: ۱۲/۱-۱).

در خرداد ۱۳۵۶ ش. / مه ۱۹۷۷ م. نماینده ایران در یازدهمین مجمع عمومی ایکوم شرکت کرد که در خصوص «موزه‌ها و مبادلات فرهنگی» در لنینگراد و مسکو برگزار شد. در این مجمع، برنامه‌های متعدد و کاربردی جهت ارتقاء عملکرد موزه‌ها در حوزه امور فرهنگی و آموزشی مد نظر قرار گرفت (ICOM, 1977: 9-10) و هجدهم ماه مه هر سال به عنوان «روز جهانی موزه» انتخاب شد (ICOM, 1977:8). ایران در دسامبر همان سال در سمپوزیوم آسیایی ایکوم با موضوع «موزه و ارتباط آن با فرهنگ سنتی عشایری و روستایی در مناطق آسیایی» در سریلانکا نیز شرکت کرد. (طیباتی، ۱۳۵۶: ۱۰۳). در بهمن ۱۳۵۶ ش. / فوریه ۱۹۷۸ م. به منظور گردآوری اطلاعات در خصوص موزه و آموزش برای یونسکو از نقاط مختلف جهان، از ۲۰ عضو ایکوم و کمیته آموزش و اقدام فرهنگی^۱ که با عملکرد آموزشی موزه‌ها در کشورشان آشنا بودند، دعوت شد تا در پژوهشی در خصوص موزه‌ها به‌عنوان ابزار آموزشی، مشارکت کنند. گزارش نهایی این برنامه با مشارکت ۱۳ کشور تهیه شد که ایران

^۱. Committee for Education and Cultural Action (CECA)

مرور و ارزیابی عملکرد ایران در شورای بین‌المللی موزه‌ها (ایکوم) ۱۳۵۷ - ۱۳۲۸ ش. □ ۲۱

نیز از جمله آنها بود (ICOM, 1978: 170) و در این گزارش به فعالیت موزه‌های سیار در ایران پرداخته شده است (ICOM, 1978:9).

به گزارش ایکوم، نخستین مراسم روز جهانی موزه در ۲۸ اردیبهشت ۱۳۵۷ ش. / ۱۸ مه ۱۹۷۸ م. با استقبال جهانی برگزار شد و در ایران نیز بازدید از بیشتر موزه‌ها رایگان بود (The 1st International Museum Day on 18 May 1978, 1978: 12-15). مستندات موجود از سال ۱۳۵۷ ش. مبین این است که جلسات کمیته ملی موزه‌ها در خرداد برگزار شده است (گزارش اقدامات دبیرخانه کمیسیون ملی یونسکو در ایران، خرداد ۱۳۵۷ ش. در: لطیفی‌نیا، ۱۳۸۵: ۳۱۶/۲)؛ این جلسات به احتمال زیاد در ماه‌های بعد برقرار بوده است. از ۲ آبان تا ۷ آذر ۱۳۵۷ ش. / ۲۴ اکتبر تا ۲۸ نوامبر ۱۹۷۸ م. نیز نمایندگی ثابت ایران در یونسکو به همراه هیئت پنج نفره اعزامی از ایران در بیستمین اجلاس کنفرانس عمومی یونسکو که در پاریس برگزار شد، شرکت کردند (گزارش بیستمین اجلاس کنفرانس عمومی یونسکو دوم آبان تا هفتم آذر ۱۳۵۷ ش. در: لطیفی‌نیا و سعیدآبادی، ۱۳۹۲: ۱/۳). در این اجلاس، فریدون اردلان به‌عنوان نایب‌رئیس یونسکو انتخاب شد (گزارش بیستمین اجلاس کنفرانس عمومی یونسکو دوم آبان تا هفتم آذر ۱۳۵۷ ش. در: لطیفی‌نیا و سعیدآبادی، ۱۳۹۲: ۲/۳)، اما از فعالیت ایران در ایکوم طی این دوران اطلاعی در دست نیست. بر اساس مستندات موجود، تا سال ۱۳۵۷ ش. ۲۸ نفر ایرانی در دوره‌های مختلف ایکوم آموزش دیدند (گزارش هیئت اعزامی ایران به رم از اجلاس عمومی ایکروم - مرکز بین‌المللی مطالعه، حفاظت و مرمت آثار تاریخی فرهنگی ICCROM - ۱۳۶۱/۰۱/۰۲ در: لطیفی‌نیا و سعیدآبادی، ۱۳۹۲: ۲۵۶/۳). فعالیت مستمر کمیته ملی موزه‌های ایران تا پایان سال ۱۳۵۷ ش. ادامه داشت، اما از سال ۱۳۵۸ ش. به علت عدم پرداخت حق عضویت متوقف شد. با توجه به اینکه ایران یکی از اعضای فعال ایکوم در آسیا به‌شمار می‌رفت، غیبت طولانی نمایندگان آن در اجلاس ایکوم محسوس بود (گزارش هیئت اعزامی ایران به رم از اجلاس عمومی ایکروم - مرکز بین‌المللی مطالعه، حفاظت و مرمت آثار تاریخی فرهنگی ICCROM - ۱۳۶۱/۰۱/۰۲ در: لطیفی‌نیا و سعیدآبادی، ۱۳۹۲: ۲۵۴/۳). اگر چه مجوز پرداخت حق عضویت در سال ۱۳۶۷ ش. صادر شد، اما به علت به حد نصاب نرسیدن تعداد اعضاء (حداقل سه عضو)، کمیته ملی تشکیل نشد. سرانجام در بهمن ۱۳۷۶ ش. پس از ۲۰ سال، نخستین نشست در خصوص چگونگی تشکیل مجدد کمیته ملی موزه‌ها برگزار شد. در شهریور سال ۱۳۷۷ ش. اعضای کمیته انتخاب شدند و مستندات جهت تأیید شورای بین‌المللی موزه‌ها ارسال و پذیرفته شد (<https://www.icomindy.com/practice-areas/>).

نتیجه‌گیری

حدود یک دهه پیش از ایجاد یونسکو، بخشی از سیاست‌های فرهنگی ایران به‌عنوان کشوری با پیشینه و میراث تاریخی غنی، بر حفاظت و احیای آثار باستانی تاریخی و میراث فرهنگی متمرکز شده بود. مشارکت ایران در شکل‌گیری یونسکو و هم‌زمانی شروع به کار این سازمان و شورای بین‌المللی موزه‌ها، فرصت مناسبی برای ایران قلمداد می‌شد تا به‌رغم آسیب‌های اجتماعی و فرهنگی ناشی از جنگ جهانی، با حمایت بین‌المللی به تقویت برنامه‌های فرهنگی آتی بپردازد. ایران در سال‌های پایانی دهه ۱۳۲۰ ش. و آن هنگام که کمیسیون ملی یونسکو ایجاد شد، در مقایسه با دیگر کشورهای حوزه جنوب غرب آسیا از متقدمین در ایجاد موزه به‌شمار می‌رفت. تشکیل کمیته ملی موزه‌ها و تعیین اهداف آن طبق اساسنامه این کمیسیون در سال ۱۳۲۸ ش. نیز گامی در جهت انطباق با معیارهای بین‌المللی برای پیوستن به ایکوم بود. در سال‌های بعد، عضویت یا نمایندگی اعضای ایرانی در شوراهای اجرایی یونسکو و ریاست کمیته بین‌المللی آثار تاریخی که ایکوم نیز از اعضای آن محسوب می‌شد، زمینه همکاری بیشتر ایران با ایکوم را فراهم کرد. اعمال اصلاحات در اساسنامه کمیته ملی موزه‌های ایران در اواخر دهه ۱۳۳۰ ش.، تلاش برای به‌روزرسانی وضعیت موزه‌ها همگام با معیارهای بین‌المللی در این زمینه و ارتباط مداوم و برگزاری فعالیت‌های هم‌سو و مشترک این کمیته با یونسکو و ایکوم در دهه ۱۳۴۰ ش.، به رسمیت شناخته‌شدن ایران در ایکوم در سال ۱۳۵۰ ش. را به دنبال داشت. از این پس، ایران بعد از هند، از اعضای فعال حوزه آسیا-اقیانوسیه ایکوم به‌شمار می‌رفت. میزبانی «نخستین مجمع موزه‌داران آسیایی» در سال ۱۳۵۵ ش. و انتخاب ایران به‌عنوان یکی از اعضاء برای بررسی «نقش موزه‌ها در آموزش» در سال ۱۳۵۷ ش. مبین شناسایی ایران به‌عنوان عضوی تأثیرگذار بود. بدین ترتیب، مرور عملکرد ایران در ارتباط با شورای بین‌المللی موزه‌ها یا ایکوم از برنامه‌ریزی هدفمند برای رفع نواقص و محدودیت‌ها و اقدامات اجرایی منطبق بر شرایط بالقوه داخلی و هم‌سو با برنامه‌های جهانی ایکوم حکایت می‌کند. با توجه به همکاری مداوم ایران با یونسکو و نقش محسوس ایران در حوزه آسیا-اقیانوسیه ایکوم، گردآوری اسناد، مستندات مکتوب، دیداری و شنیداری و بایگانی تاریخ شفاهی مرتبط با عملکرد ایران در شورای بین‌المللی موزه‌ها (ایکوم) امری ضروری است و بی‌توجهی به آن، فراموشی بخشی مهم از تاریخ فعالیت فرهنگی ایران در عرصه نهادهای بین‌المللی را به دنبال خواهد داشت.

IRAN

Restauration d'ivoires

Les ivoires demeurés enfouis depuis 2.600 ans à Sakiz (Iran) viennent d'être restaurés par un spécialiste envoyé par l'Unesco. Les pièces furent d'abord traitées à l'acide carbonique liquide puis recollées à l'aide d'un amalgame à base de cellulose, ensuite recouvertes d'une couche de paraffine.

(D'après *Die Weltkunst*, München, n° 15, 1957)

Musée des arts et traditions populaires

La direction des Beaux-arts de l'Iran vient de décider la création d'un musée des arts et traditions populaires. Le plan d'organisation du musée a été réalisé par M. A. Godard. Sa construction, basée sur les principes muséographiques les plus récents est en cours et doit être terminée dans deux ans. Dès maintenant des équipes de spécialistes sont chargées de la collecte des objets et recueillent les traditions locales, notamment dans les territoires du Nord de la Caspienne.

D'autre part les organisateurs du musée accomplissent en Europe et particulièrement à Paris, un voyage d'information et d'études. Ils ont pris contact avec le Directeur de l'Icom.

(Document communiqué par Dr. Benham, Téhéran)

اعضای نخستین کنفرانس مجمع موزه‌داران آسیا، آبان ۱۳۵۵ش، تهران

بازدید اعضای نخستین کنفرانس مجمع موزه‌داران آسیا از تخت جمشید، آبان ۱۳۵۵ش.

منابع و مآخذ

اسناد:

وزارت امور خارجه، آرشیو اداره حفظ و نگهداری اسناد، ک. ۱۸۲- پ. ۱۳- س. ۱۹- ۱۳۴۵ش.

ک. ۷۲- پ. ۱- س. ۳۸- ۱۳۴۶ش.

کتاب‌ها:

مشیر سلیمی، علی‌اکبر، ۱۳۳۷، کمیسیون ملی یونسکو در ایران و خدمات فرهنگی آن، تهران: شرکت چاپخانه فردوسی.
لطیفی‌نیا، مهشید (به‌کوشش)، ۱۳۸۵، روابط ایران و یونسکو (سازمان جهانی یونسکو) ۱۳۲۴-۱۳۵۷ش، جلد ۱ و ۲، تهران: سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران.
لطیفی‌نیا، مهشید و محمد رضا سعیدآبادی (به‌کوشش)، ۱۳۹۲، روابط ایران و یونسکو (سازمان جهانی یونسکو) ۱۳۲۴-۱۳۵۷ش، جلد ۳، تهران: سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران.
وزارت فرهنگ و هنر، ۱۳۵۵، بنیاد و گسترش موزه در ایران، جلد ۱، تهران: انتشارات وزارت فرهنگ و هنر، اداره کل موزه‌ها.

نشریات:

حاجی حسن، حسین (مترجم)، «نقش ایکوم در بازگشت و استرداد اموال فرهنگی»، موزه‌ها، پاییز ۱۳۷۰، ش. ۶۲-۶۷، ۱۱.
خمسه، هایده و احمدرضا فاطمی صدر، «تحلیلی بر حقوق موزه خصوصی با نگاهی بر اساسنامه ایکوم (مطالعه موردی کنفرانس ایکوم-توکیو ۲۰۰۹)»، پژوهش در فقه و حقوق، زمستان ۱۳۹۵، س. ۱، ش. ۲، ۷-۱.
رضوی، یگانه و جنت مظلوم، «اداره کل موزه‌ها پس از انقلاب اسلامی»، موزه‌ها، ۱۳۶۷، ش. ۸، ۶۴-۵۸.
طیباتی، حسین، «گزارش فعالیت‌های مرکز مردم‌شناسی ایران پاییز ۲۵۳۴ تا زمستان ۲۵۳۶»، مردم‌شناسی و فرهنگ عامه ایران، زمستان ۱۳۵۶، ش. ۳، ۱۱۴-۱۰۱.
کتاب ماه تاریخ و جغرافیا، «همایش نقش موزه‌ها در توسعه فرهنگی»، آذر ۱۳۷۷، ش. ۱۴، ۳۶.
کرباسی، کلود؛ یگانه رضوی و عباس فرح‌نیا همدانی (مترجمین)، «سخنرانی‌های پانزدهمین کنفرانس عمومی شورای بین‌المللی موزه‌ها»، موزه‌ها، شهریور ۱۳۶۹، ش. ۹ و ۱۰، ۳۷-۱۹.
کریمی، اصغر، «طرح تشکیل و راه‌اندازی موزه سیّار»، موزه‌ها، بهار و تابستان ۱۳۷۲، ش. ۱۳ و ۱۴، ۳۹-۳۵.
معصومی، غلامرضا، «شمه‌ای از پیشینه باستان‌شناسی ایران و اقدامات انجام‌شده در پنجاه سال شاهنشاهی پهلوی»، بررسی‌های تاریخی، بهمن و اسفند ۱۳۵۵، س. ۱۱، ش. ۶، ۲۴۰-۱۷۱.

لاتین

Battesti, Teresa, 1973, *Iran Problems d'un Consultant de L'Unesco, Octobre 1972*, Paris: UNESCO.

- Behnam, Djamchid, 1973, *Cultural Policy in Iran*, Paris: UNESCO.
- Boylan, Patrick J., 1993, *Review of the Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict (The Hague Convention of 1954)*, London: City University, UNESCO Document Code: CLT.93/WS/12.
- Daifuku, Hiroshi, “Museums and Monuments: UNESCO’s Pioneering Role”, in *Museum International: Fiftieth Anniversary Issue* (UNESCO, Paris), January 1998, No. 197, Vol. 50, No. 1, 9-19.
- General Conference First Session Held at UNESCO House, Paris, from 20 November to 10 December 1946*, 1947, Paris: UNESCO.
- ICOM, May 1977, *Draft Resolutions 12th General Assembly*, Moscow: ICOM.
- ICOM, January 1978, *Museums as Educational Instruments: A Study for UNESCO on Museums as Out-of-School Activity*, ICOM.
- ICOM, 1946, *Resolutions Adopted by ICOM’s Constitutive Assembly, Musée du Louvre*, Paris, France, 16 to 20 November 1946, in <https://www.icomus.org/75th-anniversary-of-icom> (Accessed 6 December 2023)
- ICOM Education, “Museums and Decentralization”, 1977-78, No. 8, 19-23.
- ICOM News, “Museum of Folk Art Traditions”, Décembre 1957, Vol. 10 (6), 18.
- ICOM News, “Reconstruction of Ivories”, Décembre 1957, Vol. 10 (6), 18.
- Museums’ Annual, “India: Regional Seminar on Museum Architecture in South-East Asia”, 1974-75, No. 6 Education Cultural Action, 55-56.
- Museums’ Annual, “Museums in Sought, Sought-East, and East Asia”, 1971, No. 3, Education Cultural Action.
- Olofsson, Ullah Keding, “The Role of Museums in a Decentralized Cultural Policy: Meeting of the International Committee of ICOM for Education and Cultural Action, Umeå, 1976”, *Museum*, 1977, Vol. XXIX, No. 1, 52-57.
- Report of the first Asian Regional Assembly in Tehran*, November 13 - 18, 1976, Iran National Committee for ICOM.
- Rivière, Georges Henri, 1972, *Iran Organisation des Musées Décembre 1970*, Paris: UNESCO, Document Code: 2597/RMO.RD/CLP
- “The 1st International Museum Day on 18 May 1978”, 1978, Vol. 31 (1-4), 12-15.
- <https://icom.museum/en/about-us/history-of-icom/> (Accessed 6 December 2023).
- <https://icom.museum/en/about-us/missions-and-objectives/> (Accessed 6 December 2023).
- <https://icom.museum/en/network/committees-directory/> (Accessed 6 December 2023).
- <https://icom.museum/en/resources/standards-guidelines/objectid/> (Accessed 6 December 2023).
- <https://www.icomindy.com/practice-areas/> (Accessed 6 December 2023).
- <https://theblueshield.org/>(Accessed 6 December 2023).
- <https://unesdoc.unesco.org/archives/about-unesco-history-and-mission> (Accessed 6 December 2023).